

УДК 027.8:061.2

Л. А. Колосай, *методист методичного центру відділу освіти виконавчого комітету Славутицької міської ради Київської області, голова Славутицької асоціації шкільних бібліотекарів*

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті зосереджено увагу на аспектах діяльності благодійних організацій, творчих спілок, асоціацій у збагаченні та оновленні бібліотечних технологій й освітнього процесу, становленні та розвитку систем шкільних бібліотек.

Ключові слова: *громадська думка, професійні об'єднання бібліотекарів, стратегія і тактика розвитку, Славутицька асоціація шкільних бібліотек, Міжнародний день бібліотек.*

Стратегічна мета трансформації українського суспільства полягає в розбудові суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Реалізація цієї мети тісно пов'язана із формуванням громадянського суспільства. Основою громадянського суспільства є громадські, благодійні організації, творчі спілки, інші установи та невідприємницькі товариства, що представляють інтереси різних корпоративних груп та мають забезпечувати взаємозв'язок органів державної влади і суспільства, організувати публічний діалог із ключових питань розвитку держави та суспільства, розв'язувати питання самоорганізації різних сегментів громадянського життя та самостійно вирішувати значне коло соціально важливих для суспільства проблем. Цінність і значимість організацій так званого «третього сектору», до якого входять і бібліотеки, для сучасного українського суспільства полягає, зокрема, в тому, що вони відіграють роль своєрідного «буфера» між населенням і владою, виразника різноманітних думок і прагнень громадян. Працюючи безпосередньо з представниками різних груп громадськості, вони впливають на формування громадської думки.

Нині розробляється та обговорюється Концепція державної підтримки розвитку громадянського суспільства – документ, який покликаний встановити і формалізувати засади взаємостосунків органів публічної влади та громадянського суспільства. Досвід

демократичних держав світу засвідчує, що саме громадська активність дозволяє домогтися більшої ефективності в багатьох сферах суспільного життя – від реалізації соціальної політики до сфери державного управління.

Серед форм реалізації громадських ініціатив назвемо такі: соціальні й освітні проекти, тренінги і дебати, взаємодія з органами державної влади, сприяння самоорганізації населення, розширення доступу до інформації.

Професійні об'єднання бібліотекарів функціонують у різних країнах світу близько ста п'ятдесяти років. В Україні роль громадських організацій, котрі орієнтуються проблемами працівників бібліотечної сфери, виконує Українська бібліотечна асоціація (УБА), яка створена у 1995 р. [3], та Асоціація бібліотек України (АБУ), створена у 1991 р. Створюються асоціації, котрі представляють інтереси бібліотек окремих систем і відомств, як, наприклад, Українська асоціація працівників бібліотек для дітей або ж регіональні бібліотечні асоціації: Миколаївська, Запорізька, Донецька та ін. Ці організації сильні своєю незалежністю, незаангажованістю, вони спроможні порушувати питання, які, можливо, не наслідуються порушувати самі бібліотекарі, залежні від своїх керівників.

Нині у світі функціонують Міжнародна асоціація шкільних бібліотек (IASL) і Європейська мережа шкільних бібліотек та інформаційної грамотності ENSIL. Місія цих організацій полягає в тому, щоб працювати з владою і керівниками шкіл для вивіщення престижу шкільних бібліотек [2]. В усьому світі професійні об'єднання стають головними розробниками стратегії і тактики розвитку бібліотек, ініціаторами законодавчих дій, основними центрами підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Міжнародна і національні асоціації шкільних бібліотекарів взаємодіють між собою, збагачуючи і оновлюючи бібліотечні технології і освітній процес, вони входять до Міжнародної асоціації світових бібліотечних систем (ІФЛА).

Міжнародна асоціація шкільних бібліотек (МАШБ) – унікальна автономна організація, члени якої представляють понад 80 країн світу [1]. Асоціація діє уже більше 30 років і успішно допомагає становленню і розвитку системи шкільних бібліотек і науковому узагальненню їхньої діяльності – шкільному бібліотекознавству. Місія МАШБ, як викладено в установчих документах, полягає у

створенні міжнародної трибуни для всіх зацікавлених у сприянні успішній діяльності шкільних бібліотек як важливого елемента навчального процесу [1]. Досвід таких потужних асоціацій, як Міжнародна асоціація шкільних бібліотек, Американська асоціація шкільних бібліотек, Асоціація шкільних бібліотек Великобританії засвідчує їхній серйозний вплив на національні пріоритети в освіті через зміцнення шкільних бібліотек і соціальний захист їхніх працівників. У зарубіжних країнах шкільні бібліотеки – це центри інформації і документного забезпечення навчального процесу. Саме вони відіграють ключову роль у створенні інформаційного і культурного середовища школи [4]. З 2000 р. в Російській бібліотечній асоціації досить успішно діє секція шкільних бібліотек, а вже у 2004 р. наші російські колеги створили самостійне професійне об'єднання – Російську шкільну бібліотечну асоціацію. До проблем шкільних бібліотек прикута увага перших осіб Російської Федерації, про що красномовно свідчать масштаби Всеросійського фестивалю «БиблиОбраз» під патронатом Людмили Путіної.

Ідея створення асоціації шкільних бібліотек України лунає в колах провідних фахівців галузі досить давно. Однак на сьогодні такої структури немає. Шкільні бібліотеки – найчисельніша мережа бібліотек України – їх понад 20 тис.

Упродовж багатовікової історії бібліотека в навчальному закладі була його ґрунтовною складовою, а нині вона має стати найважливішим культурно-освітнім, виховним та науково-методичним центром, який виконує функцію інформаційного супроводу навчальної і освітньої діяльності [4]. Однак сьогодні українська шкільна бібліотека починає суттєво відставати від змін у суспільстві [4]. Недосконалість нормативно-правової бази, відсутність належних фінансових витрат на утримання бібліотек навчальних закладів, невизначеність соціального статусу бібліотекарів гальмують їхній розвиток. Шкільна бібліотека здебільшого позбавлена належного статусу, а шкільні бібліотекарі роз'єднані, соціально і професійно не захищені. Аналіз запитань, котрі надходять до рубрики «Юридична консультація» в педагогічних виданнях, підтверджує, що невирішених питань більше ніж достатньо. Це невизначеність і в оплаті праці, і у процедурі проведення атестації шкільних бібліотекарів. У кожному регіоні, в кожному навчальному закладі чиновники трактують нормативні документи на власний розсуд. Вкрай необхідні чіткі

інструкції і роз'яснення із застосування нормативно-правових документів Міністерства культури і туризму України в закладах освіти. Масштаби проблеми настільки великі, що необхідність у створенні такої громадської трибуни, як асоціація давно назріла. Адже у цій сфері відсутня інфраструктура, котра б лобювала інтереси шкільних бібліотек в органах державної влади. Особливо це актуально в умовах відсутності у структурі Міністерства освіти і науки України органу з питань функціонування шкільних бібліотек [1].

Варто замислитися над тим, а що може асоціація?

- Асоціація – це можливість змінити професійну самосвідомість і продемонструвати реальну силу, від якої залежить подальший успішний розвиток як бібліотечної справи, так і освіти в цілому.
- Асоціація – це реальний механізм впливу на формування бібліотечної політики, на визначення місці бібліотеки в навчальному закладі.
- Асоціація – це можливість привернути увагу до потреб бібліотеки, можливість змінити ставлення до неї як бібліотечної, так і педагогічної громадськості.
- Асоціація – це можливість поповнювати знання, обмінюватися досвідом, ділитися проблемами, спільно з колегами розробляти і впроваджувати нові технології, реалізувати різноманітні проекти, це стимул до творчого зростання.
- Асоціація – це захист професійних і соціальних прав бібліотечних працівників [1].

Можливо, сьогодні є сенс об'єднати зусилля навколо Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського і почати велику, але вкрай необхідну справу – створення Української асоціації шкільних бібліотекарів.

28 серпня 2007 р. Славутицька асоціація шкільних бібліотек одержала свідоцтво про державну реєстрацію і свій власний номер в Єдиному реєстрі юридичних осіб. Цьому передувала тривала і конітка робота. Розвиток інформаційної інфраструктури є одним із пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку міста Славутич. Бібліотечні установи відомі і знані далеко за його межами. Перебуваючи в непростих фінансових умовах, не зупиняючись на досягнутому, бібліотекарі міста постійно демонструють високий професіоналізм, наявність потужного творчого потенці-

алу і невичерпність людських ресурсів, – про що красномовно свідчать не лише кількісні і якісні показники їхньої роботи, а й численні перемоги у різноманітних фахових і творчих конкурсах різного рівня. У Славутичі давно розв'язано проблему атестації бібліотекарів шкіл. Положення про атестацію бібліотекарів навчальних закладів, розроблене на основі відповідного документа Мінкультури і туризму України і схвалене науково-методичною радою Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів, чітко регламентує дану процедуру, дає можливість бібліотекарям підвищувати свій фаховий і кваліфікаційний рівень [4]. Наразі, з виходом оновленого положення Міністерства культури і туризму України, внесено відповідні поправки і до нашого локального документа, відбулося його затвердження рішенням колегиї відділу освіти. До штатного розпису бібліотек навчальних закладів введено додаткові штатні одиниці, вже другий рік бібліотекарі одержують матеріальну допомогу на оздоровлення. Однак ентузіазму бібліотекарів, розуміння і підтримки адміністрації та батьківської громадськості виявляється недостатньо для того, щоби реалізувати молодим людям гарантоване конституційне право на доступ до інформації, на якісну освіту і культурний розвиток. Сьогодні проблеми, які стоять перед шкільними бібліотеками нашого міста, а саме: відсутність фінансування па поповнення фондів, оновлення бібліотечних меблів; крім того, моральна застарілість наявного комп'ютерного обладнання, відсутність доступу до мережі Інтернет, соціальна незахищеність працівників бібліотек, – потребують комплексного, системного розв'язання силами держави і громадськості. Адже урядова не увага до гідного утримання бібліотек навчальних закладів призвела не лише до збіднення інформаційної бази освіти, а й до відповідних соціальних наслідків: різко падає грамотність, духовний та культурний рівень молодого покоління. Численні дослідження доводять тезу про те, що учні досягають великих успіхів у навчанні, коли вони мають доступ до шкільної бібліотеки з потужними інформаційними ресурсами [4]. На жаль, реальність полягає в тому, що на сьогодні бібліотеки наших шкіл уже не відповідають вимогам суснільства, насиченого інформацією і новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями. Ці та інші передумови поклали початок формуванню

асоціації. Тут варто зазначити, що міське методичне об'єднання бібліотекарів навчальних закладів Славутича давно функціонує як громадська організація.

23 жовтня 2006 р. під час круглого столу, проведеного в рамках відзначення Міжнародного дня шкільних бібліотек, було прийнято рішення створити міську асоціацію. Організаційна робота тривала майже рік: розробка і обговорення статуту, проведення установчих зборів, одержання свідоцтва про державну реєстрацію, облік у різноманітних фондах і т. д. Ця робота сьогодні ще триває. Основна мета нашої діяльності – консолідація зусиль працівників бібліотек навчальних закладів міста для захисту загальних інтересів і досягнення спільних цілей у напрямі модернізації бібліотечно-інформаційного супроводу освітньої галузі, забезпечення конституційних прав користувачів на доступ до інформації [4].

Виходячи із мети, ми ставимо перед собою такі завдання:

- формувати в суспільстві усвідомлення пріоритету бібліотеки як важливого центру соціально-культурного, економічного та міжнародного спілкування, привертання уваги міської громади до її проблем;
- сприяти вдосконаленню бібліотечного законодавства, організації та управлінню бібліотечною справою, реалізації у суспільстві принципів свободи та повноти інформації, розвитку та збагаченню інформаційного ринку;
- сприяти формуванню і зберіганню документно-інформаційних ресурсів, забезпеченню доступу користувачів до всього обсягу накопичених у бібліотеках знань та інформації;
- підтримувати інноваційну діяльність бібліотекарів навчальних закладів м. Славутича;
- модернізувати бібліотеки навчальних закладів на основі впровадження досягнень вітчизняного і світового досвіду діяльності шкільних бібліотекарів;
- підвищувати рівень професійної кваліфікації і культури бібліотекаря навчального закладу;
- здійснювати інші заходи для вирішення теоретичних і практичних проблем розвитку освітянських бібліотек.

Сьогодні шкільній бібліотеці, щоб вижити, а тим паче відповідати потребам навчального процесу, необхідно заявити про себе як про установу, спроможну забезпечити якісне задоволення потреб

користувачів. Ми усвідомлюємо, що діяльність шкільних бібліотек має бути помітною, а це неможливо без наполегливої та копіткої роботи з підвищення її соціального статусу.

Пріоритетними напрямками, що визначають бібліотечну політику в місті, для нас є:

- аналіз і прогнозування розвитку системи освітянських бібліотек;
- організація і керування організаційними процесами в шкільній бібліотеці;
- створення системи неперервної освіти бібліотечних працівників;
- розвиток професійних контактів.

Ми глибоко переконані в тому, що шкільна бібліотека повинна перебувати у сфері відповідальності як місцевих, так і державних органів влади. І тому ми намагаємося донести до громадськості, що шкільні бібліотеки і шкільні бібліотекарі – це важливо! Для реалізації цієї мети ми виступаємо з різноманітними ініціативами, а саме:

- широке відзначення Міжнародного дня шкільних бібліотек;
- презентація діяльності шкільних бібліотек у засобах масової інформації;
- соціальне партнерство з різноманітними громадськими об'єднаннями, установами, підприємствами та організаціями;
- розробка цільових проектів і комплексних програм, спрямованих на просування читання та інформаційної грамотності;
- організація різноманітних акцій, творчих конкурсів тощо.

«Шкільна бібліотека – запорука успішного навчання!» – саме під таким гаслом бібліотекарі, вчителі та учні шкіл міста відзначили 22 жовтня Міжнародний день шкільних бібліотек – 2007.

Як відомо, в Україні Всеукраїнський день бібліотек святкують 30 вересня. Але шкільні бібліотеки в усьому світі мають свій особливий день – Міжнародний день шкільних бібліотек, який, починаючи з 1999 р., відзначається щорічно четвертого понеділка жовтня. Мета цього свята – підкреслити ключову роль шкільних бібліотек у справі навчання та виховання дітей та привернути увагу суспільства до критичного становища, в якому опинилися шкільні бібліотеки сьогодні.

У Славутичі цей День відзначався вдруге. Серед заходів Дня шкільних бібліотек–2007 – бібліотечні уроки, книжкові виставки,

конкурси малюнків та вітальні листівки для шкільних бібліотекарів. Знаковою подією Дня шкільних бібліотек–2007 стало проведення з ініціативи Славутиської асоціації шкільних бібліотекарів круглого столу для бібліотекарів, керівників навчальних закладів, представників органів влади, громадських організацій та батьківської громади. Адже вперше за всю історію міста за круглим столом разом із шкільними бібліотекарями зібралися перші особи Славутича для обговорення шляхів подолання скрутного становища, в якому нині перебувають шкільні бібліотеки міста. Учасники круглого столу з цікавістю сприйняли огляд-презентацію про особливості святкування Міжнародного дня шкільних бібліотек у різних країнах світу. Країни, які долучаються до святкування цього Дня, надсилають на сайт Міжнародної асоціації шкільних бібліотек різноманітні матеріали, презентуючи свої шкільні бібліотеки на світовому рівні. Нам особливо приємно усвідомлювати, що саме завдяки інформації, яка надійшла з маленького містечка Славутич, серед країн, які святкують Міжнародний день шкільних бібліотек, з'явилася і Україна. Отож, справжнім подарунком та натхненням для роботи стало привітання, яке надіслала Президент Європейського відділення Міжнародної асоціації шкільних бібліотек Лауренсе Дас для шкільних бібліотекарів м. Славутича.

Учасники круглого столу, високо оцінюючи досягнення і здобутки бібліотек навчальних закладів міста, зосередили свою увагу на тих численних проблемах, котрі сьогодні потребують якнайшвидшого розв'язання. Розмова мала діловий і конструктивний характер. Під час дискусії свої пропозиції висловили як бібліотекарі, так і директори навчальних закладів. Було запропоновано:

- в найближчі терміни розробити міську програму «Шкільна бібліотека» на період 2008–2012 рр., передбачивши належне її фінансування;
- включити до загальноміської акції «Людина року» номінацію «Бібліотекар року»;
- оголосити благодійну акцію «Супермодерний комп'ютер – в шкільну бібліотеку!».

Секретар Славутиської міської ради Л. Г. Леонець запевнила, що зустріч за круглим столом на такому рівні матиме свої позитивні результати і що розроблена програма «Шкільна бібліотека» та «Рекомендації круглого столу» будуть підтримані депутатами

та міською владою. Наприкінці зустрічі присутні схвалили текст звернення до міського голови і висловили надію, що снільними зусиллями Славутицькій громаді вдасться перетворити шкільні бібліотеки міста на сучасні, комфортні, потужні інформаційні центри. Адже наші діти мають такі ж права на вільний доступ до різноманітних джерел інформації у шкільній бібліотеці, як і тисячі дітей в розвинених країнах світу.

Система безперервної освіти бібліотечних кадрів передбачає цілий комплекс методичних заходів, спрямованих не лише на підвищення фахового рівня бібліотечних працівників, а й на пошук союзників і партнерів у справі модернізації шкільної бібліотеки. Перш за все, ми ставимо перед собою мету закріпити у свідомості керівників освіти, директорів шкіл думку про шкільну бібліотеку як генератора і каталізатора духовного й інтелектуального середовища школи. Для реалізації цієї мети ми ініціювали проведення круглого столу за участі керівників навчальних закладів з проблеми «Імідж бібліотеки навчального закладу та шляхи його формування». Готуючи презентацію бібліотеки свого навчального закладу, кожен із керівників мусив переосмислити власне бачення ролі і місця бібліотеки в навчальному процесі, в інфраструктурі закладу. Як наслідок, відбулася мобілізація органів батьківського самоврядування задля надання благодійної допомоги бібліотеці, ремонту бібліотечних приміщень, забезпечення комп'ютерною технікою тощо.

Результативним також був семінар-тренінг для бібліотекарів і заступників директорів, які онікуються бібліотеками, на тему «Проектна діяльність бібліотек в умовах модернізації освіти».

Серед уснішних ініціатив асоціації можна назвати:

- загальноміську акцію «Рік читання»;
- огляд-конкурс індивідуальних і колективних творчих проєктів «Бібліотека ХХІ століття» в рамках Всеукраїнської акції «Живи, книго!»;
- святкування Всесвітнього дня книги та авторського права.

Розробляючи стратегію діяльності асоціації, ми зрозуміли свою місію так: через зміцнення шкільних бібліотек створити оптимальні умови для формування творчих, конкурентноздатних юних славутичан як майбутнього стратегічного ресурсу. Відтак сьогодні ми ініціюємо розробку і реалізацію дослідно-експериментальної програми «Читання – шлях до успіху», спрямованої на розвиток і підтримку

читання як запоруки майбутнього життєвого успіху в глобалізованому суспільстві знань, в якому ключовим буде інтелектуальний і творчий потенціал особистості. Створення громадської організації ми розглядаємо як спосіб підтримки одне одного, можливість повірити у власні сили, підтримувати бібліотечний простір у регіоні. З метою активізації людського потенціалу ми щорічно аналізуємо результативність роботи шкільних бібліотек, визначаємо рейтинг бібліотек, нагороджуємо переможців. Дійовий механізм реалізації цілей асоціації передбачає розвиток соціального партнерства з державними установами, громадськими і комерційними підприємствами і організаціями. Коло партнерів може бути надзвичайно широким:

- засоби масової інформації;
- депутати міської ради;
- громадські організації, об'єднання, благодійні фонди тощо.

Союзником і партнером асоціації у популяризації шкільних бібліотек стали засоби масової інформації. Бібліотечна тематика сьогодні присутня в інформаційних випусках міського телебачення. На шпальтах міської газети друкуються розповіді про найцікавіші бібліотечні заходи, про бібліотекарів-новаторів тощо. Маємо підтримку і розуміння серед депутатів міської ради, налагоджуємо контакти з місцевими громадськими організаціями. Розуміючи, наскільки стратегічно важливо об'єднуватися з бізнесовими структурами, владними органами різного рівня та спорідненими організаціями і що лише в єднанні наша сила, сьогодні асоціація тісно співпрацює з навчально-технологічним центром «ОРТ», в якому проводимо тренінгові навчальні заняття, опановуємо інформаційні технології [1], допомагаємо бібліотекарям зрозуміти їхню роль у запровадженні інформаційних технологій. Серед першочергових заходів Славутицької асоціації шкільних бібліотек такі:

- ініціювання через асоціацію оновлення нормативно-правової бази для бібліотек навчальних закладів;
- виконання соціальних проектів на замовлення органів місцевої влади;
- проведення круглих столів, дискусій, виставок тощо.

Діяльність асоціації не обмежується межами Славутича. Сьогодні нами налагоджені контакти з Міжнародною асоціацією шкільних бібліотек, зокрема, через її Європейську дирекцію.

І наостанок, ще кілька рекомендацій Міжнародної конференції «Інформаційне суспільство ХХІ століття: роль бібліотечних асоціацій» (Будапешт, травень 1998 року):

Співпрацюйте для виживання, розвитку, процвітання!

Співпрацюйте із асоціаціями та зацікавленими групами.

Співпрацюйте з різними типами та видами бібліотек.

Співпрацюйте з різними країнами/регіонами.

Зміцнюйте людську мережу.

Доводьте та розповсюджуйте нову інформацію серед бібліотекарів країни!

Кооперація – це троянда з шипами! Вона вимагає хоробрості, оптимізму, моральної зрілості та готовності до компромісу.

Єдність – це сила!

Підсумовуючи вищевикладене, варто наголосити, що новостворена організація – Славутицька асоціація шкільних бібліотекарів – важливий і ефективний ресурс у регіональній бібліотечній і освітній політиці, додатковий інструмент залучення регіональних ресурсів, що дозволить перетворити шкільні бібліотеки на справжні потужні інформаційні центри підтримки освіти і виховання. Асоціація відкрита для спілкування. На часі – налагодження професійних контактів з іншими подібними об'єднаннями, котрі діють на території України і за її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бібліотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества* : междунар. конф. «Крым»: 1994-2003. Хроника первого десятилетия. 10 лет, которые потрясли библиотечный мир / Междунар. ассоц. пользователей и разработчиков электрон. б-тек и новых информ. технологий. – М. ; Симферополь : [б. и.], 2003. – 95 с.

2. *Пашкова, В. С.* Національні бібліотечні асоціації: виникнення та еволюція діяльності / В. С. Пашкова. – К. : Книжк. палата України, 1997. – 184 с.

3. *Українська бібліотечна асоціація* : документи і матеріали / Укр. бібл. асоц., Нац. парлам. б-ка України ; [уклад.: Пашкова В. С., Кононенко В. О.]. – Вид. 4-е, переробл. і доповн. – К. : [б. в.], 2001. – 77 с.

4. *Шкільна бібліотека*: проблеми виживання і перспективи розвитку / Волин. облас. навч.-метод. Ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів // Шкіл. світ. – 2000. – Лип. (№ 13/14). – Вкладка, с. 1–21.